

Antans Baranausks
ANIKŠU SILS

Antans Baranauskis

ANIKŠU

SILS

A. Baranauskis 342 vārsmu garais dzejojums «Anikšu sils», kas mūsdienu izpratnē ļoti tuvs poēmas žanram, ir spilgts dabas dzejas paraugs ne tikai lietuvju, bet visu tautu literatūras mērogā. Poēmas varonis te Lietuvas mežs ar pakalniem, sliksņām, upēm, strautiņiem, akmeņiem, ap kuriem vijas senas teikas un nostāsti, ar savu koku, sūnu, sēņu, ar zvēru un putnu bagātību.

Pareizi uztverta un attēlota cilvēku rijīgā un mantkārīgā daba: rādīts, ka estētiskās vērtības arvien vairāk pakļaujas naudas varai un ka arī mežs kļūst par spekulācijas un iedzīvošanās objektu. Tiek iecelti mežkungi, kam jārūpējas par sila kopšanu un saudzēšanu, bet kas paši ar saviem kalpiem kļūst par niknākajiem dabas krāšņuma postītājiem.

No Iietuviešu valodas aizvejojis PAULIS KALVA
Mākslinieks INDULIS ZVAIGŽIS

Antons Baranaušks

**ANIKŠU
SILS**

Latvijas Valsts izdevniecība
RĪGA
1960

Ai celmaini kalni un pakalni kaili!
Kas ticēs, cik sendienās b.jāt jūs daiļi?
Kur krāšņums, ko šobrīd ne redz vairs, ne mana?
Kur klu...ā un sarpainā šalkošana,
5 Kad baltmeža lapiņas čabēja vējā?
Kur priedes, kas brakšķēja negaisā spējā?
Kur putnu un putnēnu, putniņu saime,
Tais klausoties, cilvēks jūt mierīgu laimi.

- Kur zvērēni, zvēri, kur dzīvnieciņi,
10 . Kur migas un alas, kurās slēpties mēdz viņi?
Sen zudis tas viss. Kailā lidumā līkas
Skumji rēgojas nedaudzas priedītes sīkas.
Klāj čiekuri, zari un skujas to vietu
Un dedzina saule, un nokaltē cielu,
15 Kurp daudzkārt tu raugies ar dvēseli grūtu,
Ka varētu likties: nams pelnos tur būtu
Vai pīšētas drupas, ko tukānesis rījis,
Vai apsvīlis purvs, kurā ugunsgrēks bijis.

Kad tev gadās iet mežā, kā tur acis viss
spraucas,

- 20 Kā tur dvēseli aizgrābj, sirdi sagūstīl traucas,
Ka tu, ļaudamies skurbumam, ļaujā sev kāri:
«Vai te apkārt man sils? Varbūt debesu āres?»
Viss, ko redzi, tāds tīrs, vīls ar zaļumu spožul
Viss, ko osti, tik tuvs: krūmi kutina ožu!
- 25 Viss, ko dzirdi, tik liksms: šalko, žūžo un aijā!
Viss, ko jūti, tik maigs: sirdi glāsta un paijā!

Sūnu gultas ļum, saklātas mīksti jo mīksti,
It kā aicinot tevi: galvu nolikt te dīksti.
Un no ciņa uz cini ogu mētras kā rūtas
30 Pilnas melnu vai sarkanu ogu likst grūtas.
Bet uz pamata rūzgā vai bālgani zaļā
Savas zemnieku sētas visur sēnes ver vaļā.
Vietām gailenes kautrī pa slepenām plaisām
Sūnu seģenēm cauri slej pīltuves gaisā.
35 Visur saliktas mežā ballās liepeņu bļodas,
Un kā ciņi uz plavām tā te cūcenes rodas.
Dīgst te eglīnā rudmieses veselām dzimtām,
Un te priedainē priežbeku uzaug simt simtām.

- 40   Tup te bērslapes gaišzilās, rudās un pātās,
Mūždien skaistas un liksmas, jo nav rūpju tām
prātā.
Bet zem ceriem zviln sviestenes tieši uz taka;
«Kausi dibeniem gaisā,» tā Mickevičs, lūk, saka.
Celmi celmenēm tik, alkšņos alkšņbekas riežas,
Bet, kur malka, tur šampiņš cauri skaidienai
spiežas.
- 46   Briest te mušmires pumpainās, vēršacis glunās,
Bet cik sēpu te nav pat bez nosaukuma!

Dažas cilvēki vāc, citas uzlasa zvēri,
Citas kustoņi aplauza, skraidot pa vēri,
Bet visbiežāk tās pašas ātri saglumē pū.tot,
50 Drīz par barību jaunajam zelmenim kļūstot,
Bet tā lepnākā tomēr ir barvika jaukā,
Kuru dainas par «sēņu pulkvedi» saukā:
Bieza, spoža kā bļoda, ar glazūru klāta,
Stingri gulst tā uz druknā un spēcīgā kāta.
65 Atri augošās sēnes cilvēks ilgi var lietāt,
Dažnedažādu sugu — aug tās visādās vietās.

Bet kā puķes zēl atmatās paegļi koši,
Irbes bērņus tur perē, jūtas zaķi tur droši.
Kupla zāle un krūmi kļauj dižmeža malas,
Gaišas joslas no biezokņa biezokni daļa.
Līkst gar laukmalēm baltalkšņi zemu jo zemu,
Lazdas zargalos augstu ceļ spurainos čemus,
Ļaujot piebriest tiem saulē. Meklē kārkli sev
mājas,
Kur gar ļumošiem akačiem ūdeņi krājas.
Las kā asinis sērmūklis; jāņogas vietu
Lūko atrast gar Piešlaves dumbriem sev cietu.
Bet uz kalniem aug baltmežs; kurp vien skatu
tu raidi,
Slīdz kā niedres gar Piešlavi bērziņi slaidi.

Un te apseī ik lapa dreb ar izbiļa drebū:
70 Zalkša meilenes liktenis neiet tai sebu.
Un te ozols un osis, eglei pieplac's cieši,
Liek mums domāt, ka Zalktiene toreiz patiesi
Seitan raudāja gauži pēc nokautā vira,
Putas baltās kad vērlās par asinīm tirām,
75 Līdz par žēlabu koku — zaļo egli — tā lapa;
Ari puisēnus abus tūdaļ apklāja lapas.
Aug te ieva, aug ābele, bumbierīte,
Apsūdz māsu te nokautā Sedulīte.

Vīksnes, sausserži, liepas un vēl savādāk saukti,

80

Dažnedažādi koki savā starpā te jaukti,
Kurus pazīst tik tāds, meža vidū kas audzis,
Varbūt ārsti un zintnieki arī nedaudzi.

Viņi lapās un mizās vai saknēs rod varu,
Kas no burvības pestī, slimos veselus dara.

85

Bet mums, vienkāršiem ļaudim, atliek brīnīties

tikai,

Zaļas lapas kad pārklājas pasaulei plikai
Vai no zara kad izšķīļas spursliņa pirmā,
Vai no baltbaltiem ziediem kļūst ābeles sirmas,
Vai kad vasaru zaļa top melnsila mala,
90 Vai kad rudenī parādās krāsu bez gala
Un pār Māršupes kalniem šķiet kuramies sārta.
Vai kad zari trīs kaili pie ziedoņa vārtiem.

Ai jūs, priedites, piedes! Kas jūs saskaitīs
droši?
Smuidras, slaikas un augstas, skuju vainagiem
košiem,

95 Augu gadu kā rūtas mūžam zaļas tās zvīgo,
Kļaujas stumbrs pie slumbra, niedrēm līdzīgi ligo.
Ļauj uz priekšu tev skalīt likai gabalu mazu,
Jebšu tīrs viss zem tām: nav ne sieklu, ne dražu,
100 Un pat kaltušu skuju velti meklēt tur raugi:
Priežu stumbri bez zaru slejas ligi un šmaugi.

Kas par smaržām! Jā gan! Jūt te sveķaino
priedi,
Pēkšņi iešalcas vējš: kaut kur tvanēt sāk ziedi.
Jūti ballā un sarkanā dābola elpu,
Jūti, māršils ar madaru piesmaržo telpu;
108 Jūti, dvinga dves pretī no skudru pūžņa,
No skujām, no čiekuriem, lapām, no lūžņas.
Bet pēc britiņa mani: uzpūš vēsmiņa cita,
Un jau dvesmojums jauns pēkšņi nāsīs tev sitas.

110 Sīlu apdvašo sūna ar brūklenāju,
Smaržo ziedoši koki il kā dārzi ap māju,
Un pār tirumiem mežs ber ar bagātu mēru
Savu birgu, kas allaž liek iedomāt zvēru.
Bet, kad priedainē iecj, tur pēc smaržas jo tuvu
Nojaut elpojām ziedošu pļavu vai druvu.

115 Un viss sajaucas kopā, liegā vēsmiņā šķīstot,
Ka tu smaržu vairs neproti vārdā saukt īsto
Un ka šķiet tev, lūk, mežs līdz ar pļavu un lauku
Ceļ pret debesim skurbīga dzēriena trauku,
Kas tvan dievam par godu saldi, klusi un kvēli,
120 It kā vijoles balss: reizē liksmi un žēli.
Un tā sajūk tās skaņas visas kopā, ko dzirdi,
Ka nav izšķirams vairs, saldi skumdinot sirdi.

Sils jau nesmaržo vlen, arī trokšņo tas tiksmi:
Salko, žūžo un aijā, skande skapi un līksmi.
Toties nakti viss kluss, un tu sadzirdēt vari,
Pat ka ziediņš vai lapiņa raisās no zara
Vai ka aizsnaudies koks zariem čukstus ko prasa,
Vai ka zvaigznītes pliv, vai ka spoža krīt rasa.
Visas alkas tad norimst, atvilgst sirds, kas bij
grūta,

130 Klusu lūgsnu pret debesim dvēsele sūta.

Bet, kad austrumos blāzmu tik tikko vēl mana
Un kad puķes vēl rasainās galviņas klana,
Most no klusuma dziļa sila valstība zaļā,
Dienas sarunas svētās raisās pamazām vaļā.
135 Kas tur čab? Kāda lapiņa iešalcās vējā,
Ligzdā putniņš kāds mozdamiēs sakustējās.
Kas tur brakšķ? Jā! tas vilks, dienas ausumu
juzdams,

Jau no medibām atgriežas, pacerēs zuzdams.
Jāl uz alu tur zoslēnu lapsa stiepj kārā;
140 Jāl jož āpsis, no midzeņa izlīdis ārā;
Jāl pa priedaini stīrniņa aizlingo gliņi;
Jāl no priedes uz priedi lec vāverīte;
Jāl tur cauna un sermulis rotājas diki;
Jāl tur draiskoņas visādi zvēriņi siki.

- 145 Kas tur klauvē? Jā! dzenītis praulā plēš drāzas;
Kas tur brēkā? Jā! tā jau ir pērkona kaza;
Kas tur špāc? Jā! no nāvcirtes troksnis šis rodas;
Jā! no Sventajas straumes, šalcot lejup kas dodas.
Kas tur meiš? Jā! kliedz upmalā zosis uz plavas;
150 Jā! sit mežmalā stārks ligzdā klabatas savas;
Jā! tur pīles skrej, bērdamas «pril pril pril» žēlu;
Jā! tur pupuķis klausīna sievu un dēlu:
«Ko, ko, ko man jums atnest? Ko, ko plāpājat
niekus?
Ko, ko, ko man jums atnest? Mušu, graudu
vai slieku?»

- 155 Jāl tā dzeguze ir, kas tur bailīgi kūko,
Brīžam šķiet, ka tā smeļ, drīz, ka raudāt lūko.
Skan viss sils: klau, tur vālodze ķircina levu:
«Ieva, Ieva!» tā brēc. «Pļavā negamī, sieva!»
«Ri-ū! Ri-ū!» kliedz sloka no Sventajas lejas,
160 Un visvisādas balsis taisni liedamās lejas.
Skali svilpo un triec, šķiet, cits citam par spīti,
Strazdiņš, čurkstīle, dadzītis, paceplītis.
Cita silim ir balss un žagatai cita,
Viens tur smejas, cits raud, dažs muld nīkus
bez mītas.

Un vēl ilgi jo ilgi mežs tam dvēselē dvašo,
It kā šūpojam justu krūtīs silavu plašo.
Un, tā sacīt, gulst miers viņa dvēselē klusi,
Liecot zemu kā vārpu, kas piebriedusi.
Un no tā, lūk, lās asaras ceļas un smeldze,
Cītkārt rodas ir dziesmas, svētas jausmas
ar veldzi.

Bet nu zudis tas viss... Katlos pakalnos likas
Sobrid nikuļo nedaudzas priedītes sīkas.

106

Bet, ja izcirstos kalnos šie lūdumi kaili
Spēj tev dvēselē burt tādu atmiņu daili,
It kā celmi un prauli atkal atzeltu, plauktu,
Kuplās galotnes vējš atkal liektu un jauktu,
It kā tuksnesī drūmā, klātā oglēm un plēnēm,
200 Tūktu tūkumā sūna, zeme pārklātos sēnēm,
It kā pāri šai lūžņai tikams dvašojums celtos
Un kā smaržojošs vējš šurp no silavas veltos,
It kā čivināt, šalkot un plikšķēt viss sāktu
Un kā ausma pār damakšņa biezokņiem nāktu, --
306 Ja šis bēdīgais klajs, tiklīdz apkārt tam plīvot
Iesāk cilvēka sapņi, pēkšņi plaukt var un dzīvot,

Kāds gan baudījums tad mūsu dvēselēs litu,
Ja mēs īsteno gāršu te ieraudzītu
Un ja celmainos klajumus piepeši rastu
210 Atkal tinušos ēnās, nesam lapotņu nastu,
Un ja veselām asīm resni stumbri te riestos,
Kā no zīmēm un nostāstiem seniēm var spriest to,
Kuri pauž mums, kāds dižmežs te sendienās
snaudis.

215 Istu juntu no lapām pāri galvai sev audis.
Ne vien lāči un kuiži, bet pat pinkainie sumbri
Tajā mītuši kādreiz pašos dziļākos dumbros.

Tur, kur atradās sils, bija meži reiz svēti,
Nezin kādēļ jau senatnē iznīdēti.
Rasi, Jagailis izskaust bij licis to rotu,
Lai vairs lēzeme elkdleviem nekalpotu?
Taču vēlāk šais kalnos pāri stumbeņiem seniem
Jaunas riezušās priedes caur gadsimteņiem:
Tā kā dzeltenas svēces biezas, augstas un ligas,
Vējā šalkojot, sizdamās kopā kā stigas.

- 165 Taču lakstīgalai ir visskaistākās stīgas,
Tādas spēcīgas, kuplas un aizgrābīgas!
Skan un šalko caur lapām un visvisādi mainās,
Sirdi smeldz, it kā klausoties Lietuvas dainās.
Un tās balstiņas dažādās sajaucas barā,
170 Klaigā, čivina, čiepst katrā krūmā un zarā,
Bet viss saderas tomēr tādā saskaņā košā,
Kopā salīstot muzikā nerimstošā,
Ka šai kori tu balsis vairs neuztver šķirtas.
Palūk, arī ar ziedošu pļavu tā ir tas,
175 Kad tur plaukdamas saviņas puķes un zāles, —
Vienu vienīgu raibumu redzi no tāles.

Aniķšos 1858. g.

Bija, bija no sila reiz it visiem mums gana —
Sirdij klusuma, prieka un patikšanas!
Plūda rāmums no tā mūsu dvēselei pāri
Tā kā vējiņš, kas, traukdams pa līdzenu āri,
180 Vilnim līdzīgi sulīgo zelmeni cilā;
Brīnās lietuvis bieži, kāpēc jāraud tam silā.
Tomēr nejūt pēc tam viņš vairs sirdi tik grūtu,
Jo tā pārpilna klusu, saldi smeldzīgu jūtu;
185 Un tad liekas, ka pērlaina rasa lo skalo:
Karstā asaru rasa pāri sejai, raug, palo.

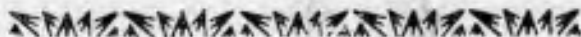

225 Un vēl neskaidri atceras vecākā audze,
Ka šai smiltī reiz zēluši ozoli daudzi,
Allaž zaļi kā rūtas, smuidri, stalti un vingri,
Saknes, stumbri un zari kam riezušies stingri.
Svētie koki bij glābti no kailuma kauna:
230 Lapām vecajām sārtojot, aizmetās jaunas.
Sūnu sirmuma dēļ bij tie veclēvi līrie,
Sava stipruma dēļ — drukni pusmūža vīri,
Jebšu šķīstumā bikli kā jaunības svidums,
Kamēr tagad tur vīd tikai izspūris lidums.

296

Dīzs no Slaves līdz Puntukam ozolājs
snaudis,
To kā svētumu centušies saglabāt ļaudis.
Dievus bīstoties, kopībā mītuši viņi,
Daudz mums atslājojot sendienu teiku un mīpu.

240

Velns ar akmeni tādu kā paprāva māja
Vai nu Anikšu baznīcu nopostīt gājis,
Vai nu aizsprostot upi, taču — ai tavu baiļu! —
Kaut kur nākdams ap ozoliem, izdzirdot gaiļus,
Vajā palaidis nagus, smiltīs nesamo sviedis:
Zemei nodimdot, gāzušās simtgadu priedes.

245

Vēlāk tauta tur elkdieviem upurus lika,
Lai tai barība, drēbes un pajumte tiktu.

Un pat šodien, kad bieži šīs vietas skar lemess,
Mana ozolu celmus uz Puntuka zemes.
Divus stumbrus pat šodien tu aplūkot vari,
Kuriem galotnes zaļas, kaut gan kalst sāk jau
zari.
Ļaudis cieni tos vēl, brauc ar likumu garām,
Dažs tur padoma meklē, nospiests slimības varā.

Kur bij zemāks un līdzienāks, liepas tur auga
Vielām atvasu atvasēm, citviet jo šmaugas,
255 Bāli dzeltenos ziedos ik vasaru sliktot,
Bišu sanoņā zīmzot, medus saldumā tvīkstot.
Savā mīlā un dāsnumā cilvēkam tuvas,
Tās par lietuvja dvēseles atblāzmu kļuva,
Ziedus dāvājot bitēm, medu palīdzot taisīt
290 Un ar tēju, kas sviedrē, no slimībām raisot.
Tiklīdz uzlika brūcēm svaigus gremzdus, tās dzija,
Stumbri mucām un toveriēm derīgi bija,
Bet no lūkiem ir lietuvim apavi pīti.

265

Tā ne zariņš nav novārtā pamests vai vītis:

Ļaudis vijuši grozus un remuši lokus,

Liekot lietā no saknes līdz galotnei koku.

Vietām skābārdes augušas, kuru vairs nava,

Tikai veclaiku traukos šodien dzīva to slava.

Kādus visādus kokus cilvēks gāršā nav viedis:

270

Ļapu kokus bez ziediem, bet skuju — kam ziedi!

Istos vārdos tos nosaukt spēj zinātnieki;

Kamēr vienkāršiem ļaudīm nemēdz rūpēt šie nieki.

275

Lūk, kāds damaksnis Lietuvas zemi reiz vīja,
Kur ik roziņa lapotnēs slēpusies bija
Un kur galotnes kļāvās cieši kopā mūždienu
Tā kā lietuvju sirdis ap tēvzemi vienu.
Jau kopš bērnības gārša bij lietuvim tuva,
Kopā izauga tie, kopā sirmi tie kļuva.
Alā mizdams, viņš pavardam žagarus šķīna
Un pat zemnicas durvis no žagariem pina,
Koka stumbram ne tuvumā nelikdams roku,
Tā ka gulēja mežā gūzmām kritušu koku.

280

285 Bet ir savukārt mežs, draugu lietuvī razdams,
Centās visādi palīdzēt viņam, kā prazdams,
Gan ar zvēriem, gan putniem to ēdināja,
Gan pret naidnieku cīņā tam palīdzēt gāja,
Grūtā nedienā paslēpdams viņu no briesmām,
Skumju brīdī tam veldzēdams sirdi ar dziesmām,
290 Dienās liksmajās visādus jaukumus sniedzot,
Taču labumus arī tam neaizliedzot.
Drūmi sākušies laiki, cilvēks badu kād miris,
Maizei piecepdams sūnas, mīzas virumam viris,
Un šis nabags, no mizām un sēnalām mitis,
Sērgai sākoties, drīz tai par upuri kritis.

295 Rāsas asaras mežs tad par cilvēku lējis
Un līdz debesīm varenās galotnes slējis,
It kā saukdams: «Jel celieties, brāļi, pret badu!
Lai ir slavēta roka, pirmā cirvi kas rada!»
Tēvi cirta mazdrusciņ smagās elsās un bēdās,
300 Viņu bērni drīz staigāja vecāku pēdās,
Tālāk mazbērni mežu ar asarām skauda,
Bet mazmazbērni pilsētā veda par naudu —
Dažs pa četrdesmit vezumu paņēmienā,
Citreiz nopelnot apaļu dālderī dienā.
305 Un tā koki, it nemanot kļūdami lēti,
Gadiem cērtot, pavisam bij iznīdēti;
Bet, par brandavu atdodot lielāko tiesu,
Ļaudis līdzīgi žīdiem kārēs palaida miesu.

Mūsu tēvi kad skumīgo postažu vieda,
310 Sāka pārrunāt kopīgo bēdu un sprieda:
Atstās tīrumus silam! Raug, tiem meža tā slāpa,
Ka pat asaru valgums bieži plakstienos kāpa,
Redzot celmus. Jo kā gan lai lietuvī spētu,
315 Mežā dzimušu, barošu, izauklētu,
Remdēt nolīstlais klājums? Un no silavas šķirtam,
Tā teikt, jānokalst saulē un jāiznikst ir tam.
Jo pat šodien, kaut lietuvī klājumā dzimtu,
Nespēj dzirdēt šo dziesmu viņš ar dvēseli rimtu.

320 Senči mīlēja mežu, prata apdziedāt dziesmās,
Mūsu tēviem no tām sirds vēl kvēloja liesmās,
Tāpēc siliņu jauno maigi lolot tie prata,
Katru dienu ik skupsniņai uzmetot skatu.
Beidzot izauga priedes atkal smuīdras un slaidas,
Bērnu sirdīs un dvēselēs klusinot gaidas.
325 Un kā dārgumu retu mežu saudzēt tie tvīka,
Ne tur cirzdamī stumbra, ne atvases sīkas.
Un no sila bij Anikšfem prieka bez gala,
Kaut pēc malkas tie brauca uz tālīnu malu.

330

Bet, kad mežkunga ziņā sila kopšana nāca,
Lika grāvjus viņš rakt, mežam uzraugus vāca.
Nedriksť ganīť, nedz sēņot — bij tam pavēle
tvirta,
Bet, kas iedeva naudu, nakti slēpus tur cirta.
Tā viņš valdību krāpa, krietniem ļaudīm, kas
rājās,
Dūres degunā grūzdams. Paltim asinis krājās.
335 Bija Anīkšu ļaudīm jālien līdums ik gadu,
Līdz tur kārtīga koka vairs neatrada.

Un nu šodien dēd kalni, ar celmiem kas klāti,
Dziesmā ievīti skumjā un apraudāti,
Bet nav beigu šai dziesmai. Sāpes sažņaudza
krūti.

340

Darot cilvēka dvēseli bezgala grūtu,
Jo, raug, vara tā pati, mežam iznikt kas lika,
Sirdi smagi tev spiež... Dziesma aprauta tika.

Aniškus 1859. g.

NO A. BARANAUSKA PIEZĪMĒM

69~76 «Senajiem lietuvjiem bijuši nostāsti, ka visi koki esot cēlušies vai pārradīti no cilvēkiem. Atceros jauku pasaku par meiču, kas izgājusi par slevu pie zalkša ezerā. Kad tā ar saviem diviem dēļiem un vienu meltu ieradusies pasērst pie vecākiem, brāļi izdabūjuši no māšas vārdu, kādā saucama viņa zalktis. Zalkti izmānījuši malā un ar izkaplīm sacirtuši. Kad māsa dabūjusi to zināt, viņa aiz žēlabām kļuvusi par egli. Vieni no dēļiem dievi pārvērtuši par ozolu, otru par osi, bet meltu par apsi.»

78 «Bijušas divas māšas. Atfājuši precinieki. Abas daļas, abas labas. Līgavainis nespējis izšķirties, uzticējies mātes izvēlei. Māte aizsūtījusi lasīt oga; kura pirmā grozīpu pielāsīšot, to došot par

sievu. Jaunākā pletasījusi. Vecākā aiz nenovīdības viņu nositusi, zem velēnas pabāzusi. Tajā vietā sedule (sedule — savvaļas krūmaugs Lietuvā. — P. K.) uzdīgusi. Vecākā, nevlenam savā noziegumā neatzīdamās, izgājusi pie vīra. Bijis viņai dēls muzikants. Gadījies kādreiz kāziniekiem braukt gar šo sedulīti. Muzikantam vijoles locīnš pārlūzis. Ko nu lai tesāk? Neko darīt. Tad viņš arī nolauzis to sedulīti, saliecis jaunu locīgu. Bet, kā sācis spēlēt. — ak tu brīnumsi! — vijole sākusī raudāt cilvēka balsi un skaidri un gaiši izklāstījusī visu šo notikumu. Jo tā, raug, nevīs sedulīte, bet tās nosistās jaunākās māsas dvēsele bijusi. Un tū visa patiesība nākusi gaismā.»

91 «Māršupe — grāvis un strautiņš, kas tecēja cauri sliam. Tā nosaukts tādēļ, ka kādreiz netālu no tās vietas, uz kāzām braucot, māršu, kas bijusi nogrēkojusies savas mātes priekšā un izgājusi pie vīra bez atļaujas, dievi nosodījuši tā, ka tā pati un līgavainis līdz ar visiem kāzu viesiem pārvērsī par akmeņiem. Vēl līdz šai dienai anikšēni rāda lielos akmeņus, kas guļ ceļmalā.»

145 «Upe (Sventaja) tek no Antaliepčiem... cauri Anikšiem... un netālu no Lāču kalna tetek Nori (Vilijā). Anikšu sils atleļjas gar pašu upi.»

239—252 «Par Puntuku sauc strautiņu. Pie šī strautiņa atrodas akmens gandrīz vai mājas lielumā. Ba

linskis... aprakstīdams Anikšus, stāsta: uz šī
akmens ticis par lielām grēkiem dzīvs sadedzināts
pagānu priesteris Pantukis. Ļaudis turpretim zina
vēstīt, ka to akmeni velns atnesis no jūras, lai
sagrautu Anikšu baznīcu. Bet, kad ceļojums nācis
uz beigām, kādas jūdzes attālumā no Anikšiem
pēkšņi sācis dziedāt gailis, un velns tūdaļ akmeni
izleidis no nagiem. Šai akmenī ir četras dziļas
rēvas, it kā upura asinīm kur notecēt; ļaudis teic,
ka tās esot velns ar nagiem ieskrāpējis.»

329—336

«1845. gadā Anikšu sīlu ļaudis atņēma un pēc tam
pa gabalam ik gadus deva valsts strādniekiem iz-
ciršanai. Mežkungiem nebija atļauts nevienam mežu
pārdot, taču slepus viņi to darīja. Anikšu kalpu
Ignatu Samuili, kas bija priekšniecībai sūdzējies par
to, mežkungs Ozerovskis 1846. gadā tā piekāva, ka
kalps vairākus mēnešus grūti sirg.»

ANTANS BARANAUSKS UN VIŅA
«ANIKŠU SILS»

A. Baranauska «Anikšu silam» pieder izcila vieta lietuvju pirmspadomju laika kultūras mantojumā. Padomju Lietuvā poēma piedzīvojusi jau vairākus izdevumus; to māca skolās. Pēckara gados «Anikšu sils» atdzejots krievu valodā. Atdzejotājs, pazīstamais padomju dzejnieks Nikolajs Tihonovs, 1947. gadā rakstīja: «... kad es iedziļinājos darbā, mani neparasti pārsteidza jūtu spēks, ar kādu tēlota skaistā Lietuvas daba, bet tādas vietas poēmā kā mēness lēkts, liepu meža vai sila izskaušanas apraksts mani tā savaldzināja, ka es ar lielu prieku iedziļinājos poēmas tulkošanā, kur trīssimt četrdesmit vārsmu tēlo vienīgi meža peizāžu. Es sapratu, ka šis sacerējums, ko pilda

neparasta meža šalkoņas daile, lietuvju valodā skan kā simfonija.»

Poēmas autors Antans Baranausks (1835.—1902.) dzimis Lietuvā, Anikšos, valsts zemnieku ģimenē. Bērībā un agrā jaunībā dabūjis izjust visus trūcīgo ļaužu bērnu grūtumus, viņš, pa daļai pašmācības ceļā, lauž ceļu pēc «gara gaismas». 19. gadsimta klerikālajā Lietuvā dažs labs ar literārām vai valodnieciskām interesēm apbalvots jauneklis testājās garīgajā seminārā. Tādu ceļu izvēlējās arī A. Baranausks. Viņš mācījās Varņu garīgajā seminārā.

Seminārista gados, kad jaunais dzejnieks vēl nebija zaudējis sakarus ar vienkāršo tautu, kad viņa sirdī bija vēl dzīvi sapņi par taisnīgāku nākotnes sabiedrību, «kad nebūs ne kungu, ne muižu», radušies Baranauska sacerējumi, kas šodien vēl spēj saistīt arī mūsu sabiedrības interesi. Mākslinieciski pats galavākais un poētiski spilgtākais ir «Anikšu sīts».

Vēlāk, kāpdams augstāk un augstāk pa garīdzniecības hierarhijas kāpnēm (mūža beigās Baranausks bija katoļu bīskaps), viņš pamazām zaudēja pēdējo saikni ar vienkāršo tautu un pārgāja reakcionārās

ideoloģijas svētulīgo sludinātāju nometnē. Reizē ar to izplēnēja un nodzisa viņa dzejas dzirksts.

A. Baranauska 342 vārsmu garais dzejojums «Aniķšu sils», kas mūsdienā izpratnē ļoti tuvs poēmas žanram, ir spilgts dabas dzejas paraugs ne tikai lietuvju, bet visu padomju tautu literatūras mērogā. Poēmas varonis te Lieluvas mežs ar pakalniem, sliķšņām, upēm, sfraciņiem, akmeņiem, ap kuriem vļjas senas teikas un nostāsti, ar savu koku, sūnu, sēņu, ar zvēru un putnu bagātību.

Visa tā notēlošanai dzejnieks atrod arvien jaunas un jaunas krāsas, jaunus gaismēnas notonējumus, jaunas dzejiskā vēstījuma variācijas.

Bet maldīgi būtu domāt, ka «Aniķšu sils» ir vienīgi «tirās» dabas dzejas paraugs, par kādu to centās iztēlot pirmspadomju laika literatūras vēsturnieki. Poēma, sevišķi tās beigu daļa, diezgan skaidri atsedz autora uzskatus par cilvēku sabiedrības vēsturisko attīstību.

Pareizi uzverta un attēlota augošā kapitālisma rījīgā un mantkārīgā daba: rādīts, ka, kapitālismam attīstoties, estētiskās vērtības arvien vairāk pakļaujas

naudas varai un ka arī mežs kļūst par spekulācijas un iedzīvošanās objektu. Tiek iecelti mežkungi, kam jā rūpējas par sila kopšanu un saudzēšanu, bet kas paši ar saviem kalpiem kļūst par niknākajiem dabas krāšņuma postītājiem.

Būdam viens no pirmajiem celmlaužiem lietuvju literatūrā (bez Donelaiša «Gadalaikiem» nekā cita nozīmīgāka vēl nebija), jaunais Baranausks dzejas mākslu mācījās no citu lautu meistariem, visnotaļ no lielā poļu dzejnieka Ādama Mickeviča. «Anikšu sila» metriskajā pamatā likts poļu dzejā parastais sillabiskais pants, ietverts trispadsmit pēdu vārsnās. Nav grūti sameklēt «Anikšu silā» pat tematiskus aizguvumus no Mickeviča poēmas «Pans Tadeušs», piemēram, sēņu aprakstā.

Bet, neraugoties uz to, Baranausks savu «Anikšu silu» uzrakstījis ļoti ipatnējā, gribētos pat teikt, neatdarināmā vienvēida dzejiskā rokrakstā, kas tai pašā laikā ir dziļi tautisks — lietuvisks. Un, kaut arī poēmas leskaņu un izskaņu apdveš skumjas, tās pamattonis ir un paliek gaišs, optimistisks, tuvs vienkāršās taulas izpratnei.

PAULIS KALVA

Antanas Baranauskas
ANUKŠČIU ŠEĻĻIS

Антанас Баранаускас
АНИКШЯЙСКИЙ БОР

Латвийское государственное издательство

На латышском языке

na
un
jā
paš
krā
E
līte
zim
slu
liel
me
kal
grū
mu
sēg
E
silu
dar
laik
mas
lon
fau

Antans Baranausks

ANIKSU SILS

Redaktore *V. Eišule*. Māksl. redaktors *A. Jēgers*.
Tehn. redaktors *J. Čakšs*. Korektore *A. Čukure*.
Nodois saikšanai 1960. g. 23. jūlijā. Parakstīta
iespiedšanai 1960. g. 7. septembrī. Papīra formāts
84×108 $\frac{1}{84}$. 0.75 līz. iespiedi.; 1,23 uzsk. iespiedī.
0,85 izdevn. I. Metiens 8000 eks. Maksā 1 rbl,
95 kap., no 1961. g. 1. I — 20 kap. Latvijas Valsts
izdevniecība Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn.
Nr. 13579-D1855. Iespiesta Rīgas Poligrāfijas
Mākslas arodskolā Nr. 2, Rīgā, Palasta ielā 3.
Pasūt. Nr. 1731

S(Liet)